

*מסכת עבודה זרה דף י"ז

הצלת רבי אליעזר על ידי תנו רבנן, כשנתפס רבי אליעזר על ידי המינים לכוף להגמון זקן 'שכמותך' יעסוק בדברים בטלים הללו? אמר לו, 'נאמן עלי הדיין'. סבר אותו ההגמון שרבי אליעזר התכוון עליו, וכאילו אמר 'הדין עמך', שאלו דברים בטיילין, אבל האמת שכוונתו הייתה, שנאמן עלי הדיין האמת הבורא, שבאמת דנני ליתן לי צרה, שפשעתי לקוני. אמר ההגמון, הואיל והאמין במה שדנו, נשבע בשם יראתו שהיתה שם 'דימוס'⁸⁶! פטור אתה'.

"הרחק מעליה דרכך" זו מינות ושלטון כשבא לביתו, נכנסו תלמידיו אצלו לנחמו, ולא קיבל תנחומים לפי שבהצלתו היה נראה כמודה להגמון. אמר לו רבי עקיבא: 'רבי! תרשיני לומר דבר אחד ממה שלמדתני', אמר לו 'אמור!'. אמר לו, רבי! שמא בא לידך דבר מינות שהיה ישר בעיניך, ועליו נתפסת? אמר לו, 'עקיבא! הזכרתני. פעם אחת הייתי מהלך בשוק העליון של ציפורי ומצאתי מין אחד'⁸⁷ ויעקב איש כפר סכניא שמו. אמר לי, 'כתוב בתורתכם' "לא תביא אתן זונה וכו'" כקרבן. מהו לעשות הימנו בית הכסא לכהן גדול בלשכת פרהדרין'⁸⁸? ולא אמרתי לו כלום. אמר לי, 'כך לימדני'⁸⁹, שלומדים ממה שנאמר: "כי מאתן זונה קבצה ועד אתן זונה ישובו", ממקום הטנופת באו למקום הטנופת ילכו'. וכיון ששמעתי דבריו נהנתי מהם, ועל ידי זה נתפסתי למינות, ועברתי על מה שכתוב בתורה: "הרחק מעליה דרכך" זו מינות'⁹⁰ "ואל תקרב אל פתח ביתה" זו רשות השלטון שנותנים עיניהם בבעלי ממון להרגם וליטול ממונם. ויש אומרים, שדורשים את הכתוב באופן אחר, "הרחק מעליה דרכך" זו מינות והרשות, "ואל תקרב אל פתח ביתה" זו זונה. וכמה צריך להרחיק? אמר רב חסדא, ארבע אמות.

שואלת הגמרא, וכיון שלא דורשים את הכתוב "לא תביא אתן זונה וכו'" ללמוד כאותו המין, מה לומדים מכתוב זה? עונה הגמרא שדורשים כפי שאמר רב חסדא, כל זונה שנשכרת לזנות, לבסוף היא נבזית בעיני כל, ושוכרת אחרים.

ואומרת הגמרא, שמה שאמר רב חסדא שיש להרחיק ארבע אמות, חולק בזה על רבי פדת, שאמר לא אסרה תורה אלא קריבה של גלוי עריות בלבד, שנאמר: "לא

86 פי' ברחמי עבודת כוכבים שלו נשבע כי 'דימוס' לשון רחמים הוא. תוס'.

87 מתלמידי יש"ו הנוצרי.

88 מקום שמכינים לכהן גדול הפורש מביתו קודם יום הכיפורים. רש"י.

89 בס"א הגי' יש"ו הנוצרי.

90 ומה שמצינו (שבת קטז.) שכמה אמוראי היו הולכים ל'בי אבידן', זהו להתווכח עמם ולא היה מקום מינות ממש אלא מקום ויכוח ומתקבצים שם חכמי עובדי כוכבים ונושאים ונותנים בדינים ומאן דלא הוה אויל היינו מיראה שלא יהרגום. ודלא כפ"ה שפירש בסמוך שהוא מקום עבודת כוכבים. תוס'.

תקרבו לגלות ערוה". עולא, כשהיה בא מבי רב⁹¹, היה מנשק לאחיותיו. יש אומרים שנשקם בזרוען, ויש אומרים בחזה. ועולא חולק בזה על מה שאמר בעצמו, שמה שאסרה תורה הוא אפילו קריבה בעלמא⁹².

מינות וע"ז שצועקות "הבא" "לעלוקה"⁹³ שְׁתֵּי בָנוֹת הָב הָב", אמר מר עוקבא, אלו השתים הצועקות מהגיהנום על ייסוריהם, הן אותם אלו הצועקות ואומרות בעולם הזה 'הָבָא' 'הָבָא'. והן מינות הצועקת הבא תקרובת לעבודת כוכבים, והרשות הצועקת הבא ממון ודורות ווארנונא ומס למלך. ויש אומרים, אמר רב חסדא אמר מר עוקבא, קול גיהנם צועקת ואומרת, הביאו לי שתי בנות שצועקות ואומרות בעולם הזה 'הָבָא' 'הָבָא'!

ממשיכה הגמרא בעניין אלו שנדבקים למינות. נאמר על אלו שנדבקו במינות והשתמדו לעבודת כוכבים: "כָּל בָּאִיָּה לֹא יָשׁוּבוֹן וְלֹא יִשְׁיִגּוּ אַרְחוֹת חַיִּים" ולכאורה אם לא שבו כיצד ישיגו אורחות חיים? אלא הכוונה שהם אינם שבים. אבל גם אם שבים, ממהרים למות מתוך צרה וכפיית יצרם לא ישיגו אורחות חיים, שזו גזירת מלך עליהם למות.

שואלת הגמרא, האם נלמד מכאן שכל הפורש ממינות מת, והרי היה מעשה באשה אחת שבאה לפני רב חסדא ובקשה לשוב בתשובה, ואמרה לו שהעבירה הקלה שבידה היא שהולידה את בנה הקטן על ידי שבאה על בנה הגדול! ואמר רב חסדא שימהרו להכין עבורה תכריכים, ובכל זאת לא מתה. ומשמע מדבריה שזו 'קלה שבקלות עשתה', משמע שגם נכשלה במינות, וכיצד איפה לא מתה? עונה הגמרא, שהטעם שלא מתה משום שלא שבה בתשובה שלימה. ויש שאומרים, שהגמרא מדייקת שמשמע שדווקא השב ממינות מת והשב מעבירה לא מת, והרי אותה אשה מתה לאחר שאמר רב חסדא שימהרו להכין עבורה תכריכים? עונה הגמרא, שמתוך דבריה משמע שעברה אף על מינות ולכן מתה.

המעשה ברבי אליעזר בן שואלת הגמרא, והרי מצינו שאף מי שעבר על עבירת זנות ושב בתשובה נגזר עליו מיתה. שכך שנינו בברייתא, אמרו עליו על רבי אלעזר בן דורדיא, שלא הניח זונה אחת בעולם שלא בא עליה. פעם אחת שמע שיש זונה אחת בכרכי הים, והיתה נוטלת כיס דינרין בשכרה. נטל כיס דינרין, והלך ועבר עליה שבעה נהרות. בשעת תחילת תשמיש, הפיחה רוח. אמרה: 'כשם שהפיחה זו אינה חוזרת למקומה, כך אלעזר בן דורדיא אין מקבלין אותו בתשובה'. הלך וישב בין שני הרים וגבעות, אמר: 'הרים וגבעות בקשו עלי רחמים!' אמרו לו: 'עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו, שנאמר:

91 דרך בני אדם כשיצאין מבית הכנסת מיד הוא נושק לאביו ולאמו ולגדול ממנו בארכובה או בפס ידיו

92 משום 'לך לך אמרין, נזירא סחור סחור, לכרמא לא תקרב'. רש"י.

93 לפי הפשט היינו גיהנם ולר"ת נראה ששם חכם הוא. תוס'.

"כִּי הִקְרִים וְמוֹשֵׁי וְהַגִּבְעוֹת תִּמְוִטְנָה". אָמַר: 'שָׁמַיִם וָאָרֶץ בִּקְשׁוּ עָלַי רַחֲמִים!', אָמַר: 'עַד שְׁאֵנוּ מִבְּקָשִׁים עֲלֶיךָ, נִבְקֵשׁ עַל עֲצֻמְנוּ. שְׁנֵאמַר: "כִּי שְׁמַיִם כָּעֶשֶׂן וְנִמְלָחוּ וְהָאָרֶץ כַּבֶּגֶד תִּבְלָה". אָמַר: 'חֲמָה וּלְבָנָה בִּקְשׁוּ עָלַי רַחֲמִים!', אָמַר: לוֹ: 'עַד שְׁאֵנוּ מִבְּקָשִׁים עֲלֶיךָ, נִבְקֵשׁ עַל עֲצֻמְנוּ. שְׁנֵאמַר: "וְחִפְרָה הַלִּבָּנָה וּבוֹשָׁה הַחֲמָה". אָמַר: 'כּוֹכָבִים וּמִזְלוֹת בִּקְשׁוּ עָלַי רַחֲמִים!', אָמַר: לוֹ: 'עַד שְׁאֵנוּ מִבְּקָשִׁים עֲלֶיךָ, נִבְקֵשׁ עַל עֲצֻמְנוּ. שְׁנֵאמַר: "וְנִמְקּוּ כָּל צָבָא הַשָּׁמַיִם". כִּיּוֹן שֶׁשֹּׁמַע כֵּךְ, אָמַר: 'אֵין הַדָּבָר תִּלּוּי אֵלָּא בִּי'. הִנִּיחַ רָאשׁוֹ בֵּין בְּרִכּוּי, וְגַעָה בְּבִכּיָה עַד שִׁיִּצְתָּה נִשְׁמָתוֹ. יִצְתָּה בַּת קוֹל וְאָמְרָה: 'רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן דּוֹרְדֵיָא מְזוּמָן לַחַיִּי הָעוֹלָם הַבָּא'. הָרִי שְׁגַם לֵלָא מִינּוֹת נִגְזֶרֶת מִיתָה עַל בַּעַל עֵבִירָה לֹאֲחֵר שֶׁשֶׁב? עוֹנָה הַגִּמְרָא, שֶׁם כִּיּוֹן שֶׁהִיא דְּבוּק בַּעֲבִירָה נִחְשָׁב לְמִינּוֹת. בִּכָּה רַבִּי וְאָמַר: 'יֵשׁ קוֹנָה עוֹלָמוֹ בַּכֶּמֶה שָׁנִים, וְיֵשׁ קוֹנָה עוֹלָמוֹ בַּשְּׁעָה אַחַת'. וְאָמַר רַבִּי: 'לֹא דִּיּוּן לְבַעֲלֵי תִשׁוּבָה שֶׁמִּקְבָּלִין אוֹתָן, אֵלָּא שְׁקוֹרִין אוֹתָן 'רַבִּי'!".

תורה מצילה מזימה מביאה הגמרא מעשה ברבי חנינא ורבי יונתן שהלכו בדרך, והגיעו לשני שבילים אחד פתוח פתוח עבודת כוכבים, והשני היה פתוח פתוח בית זונות. אמר אחד לחברו, נלך בדרך העוברת ליד הפתח של עבודת כוכבים⁹⁴, שאין חשש שיפתנו היצר הרע שהרי אנשי כנסת הגדולה בקשו רחמים ונמסר בידם והרגוהו. אמר לו חברו, נלך לפני הפתח של הבית זונות⁹⁵ ונכפה את יצרנו ונקבל על כך שכר. כשהגיעו לשם, הזונות השפילו עצמן ונכנסו לביתם, וכך לא נכשלו. שאלו, כיצד לא פחדת מיצר הרע? אמר לו, על כך נאמר: "מִזְמָה תִּשְׁמֹר עֲלֶיךָ תְּבוּנָה תִּנְצֹרְכָה". שאלו החכמים את רבא, מה כוונת הכתוב "מִזְמָה", אם היא תורה, שהיא נקראית עצה⁹⁶ וגם "זימה היא" מתרגמים "עצת חטאין", היה ראוי יותר לכתוב "זימה תשמור וכו'"? אלא הכוונה שהתורה שהיא הנקראית "תְּבוּנָה" תשמור עליך מדבר זימה. וכיון שהלכו ודברו בדברי תורה, לכן היה בטוח להנצל מעניין הזנות.

עיסוק בתורה ובגמילות חסדים כהצלה מהפורענות תנו רבנן, כשנתפסו רבי אלעזר בן פרטא ורבי חנינא בן תרדיון, אמר לו רבי אלעזר בן פרטא לרבי חנינא בן תרדיון: 'אשריך שנתפסת על דבר אחד, אוי לי שנתפסתי על חמשה דברים'. אמר לו רבי חנינא: 'אשריך שנתפסת על חמשה דברים ואתה ניצול, אוי לי שנתפסתי על דבר אחד ואיני ניצול. שאתה עסקת בתורה ובגמילות חסדים, ואני לא עסקתי אלא בתורה בלבד'. וזה כפי שאמר רב הונא, כל העוסק בתורה בלבד, דומה כמי שאין לו אלוה להגן עליו. שנאמר: "וְיָגִיִּם רַבִּים לְיִשְׁרָאֵל לֹא אֶלְקֵי אֱמֶת", מִכָּאֵן

94 עמוד ב'.

95 מִכָּאֵן יֵשׁ לְלַמּוֹד שְׁדֶרֶךְ לְהַרְחִיק מִפְּתַח ע"ז כִּל מַה שִׁיכּוֹל שְׁנֵא' "אֵל תִּקְרַב אֶל פֶּתַח בֵּיתָה". תוס'.

96 שנאמר: "הַפְּלִיא עֲצָה הַגְּדִיל תוֹשִׁיָּה". תוס'.

שכל העוסק בתורה בלבד דומה כמי שאין לו אלוה.

רבי חנינא בן תרדיון עוסק בשואלת הגמרא, והאם רבי חנינא בן תרדיון לא עסק בצדקה

בגמילות חסדים, והרי שנינו בברייתא, רבי אליעזר בן יעקב אומר, לא יתן אדם מעותיו לארנקי של צדקה אלא אם כן ממונה עליו תלמיד חכם כרבי חנינא בן תרדיון שהיה גבאי של צדקה⁹⁷? עונה הגמרא, שהיה רק מיהמן⁹⁸ אבל לא עשה בעצמו. שואלת הגמרא, והרי עוד שנינו בברייתא, שאמר רבי חנינא שהתחלפו לו מעות שגבה מבני העיר לחלק לעניים לסעודות פורים⁹⁹, וחשב שהם של צדקה וחלקם לעניים ולא לסעודות פורים, והחזיר מעות משלו לשם פורים¹⁰⁰? עונה הגמרא, שעשה אך לא כפי הצריך לפי מדריגתו.

הצלתו הניסית של רבי אלעזר בן פרטא כשהביאו את רבי אלעזר בן פרטא לדונו לפני המינים, אמרו לו: 'מדוע שנית ומדוע היית גנב ולסטים'? אמר

להם, שמי שיודע להלחם בחרב אינו יודע ללמוד. ומי שיודע ללמוד אינו יודע להלחם. וממילא לא יתכן שיש בי שני הדברים, ומי שאמר עלי כך הוא שקרן. שאלוהו, ומדוע קראו לך 'רבי'? אמר להם, קראו לי כך משום שאני רבם של האורגים. הביאו לפני שתי פקעיות לבודקן אם יודע במלאכת האורגות, ושאלוהו איזה של שתי ואיזה של ערב? נעשה לו נס, ובאו שני זבובים זכר ונקבה¹⁰¹, והבין¹⁰² שהוא נס, ואמר להם על זה שישבה הנקבה שהוא של שתי וזה שישב עליו הזכר אמר שהוא ערב. אמרו לו, מדוע לא באת ל'בי אבידן' שהוא בית עבודת כוכבים¹⁰³? אמר להם, 'זקן הייתי ומתיירא אני שמא תרמסוני ברגליכם'. אמרו: הרי עד עכשיו לא נרמסו של זקנים? נעשה נס ובדיוק באותו היום נרמס שם זקן אחד. שאלוהו, ומדוע שחרר עבדו לחירות נגד גזירתם שלא ישחררו עבדיהם¹⁰⁴? אמר להם, שלא היו דברים מעולם.

קם אחד מהם להעיד בו ששחרר. בא אליהו, ונדמה להם כאחד מחשובי המלכות.

97 מק תוס', והלא צדקה אינה נכללת בגמ' ח' (סוכה מט:): צדקה לעניים גמיל' חסדים בין לעניים בין לעשירים? וי' ל' דמ' מ' משמע ליה דמי שרגיל בזאת עוסק הוא גם בזאת.

98 ומסתמא גם משלו היה גותן הרבה. תוס'.

99 תוס' מק' על רש"י המפרש שמעות פורים הכוונה למעות לסעודות פורים. לכך נראה לר"י לפרש הארנקי הוא ממעות של פורים והיה סבור שהוא של צדקה ונזכר שהם של מגבת פורים ואפילו הכי לא חזר בעצמו וחלקם לעניים אע"פ שידע שלא היה בארנקי של צדקה כלום מפני שלא היה רוצה לביישם מאחר שקבצם וזימנם להם ולפי זה עיקר המצוה היא בשעת חלוקה אע"פ שזכר לא רצה לביישם וודאי מסברא חזר ופרעם משלו לכיס של פורים.

100 ל"א: מעות שלי לסעודות פורים נתחלפו לי במעות של צדקה, וסבור הייתי שהן של צדקה, וחלקתים לעניים, ולא חזרתי ליפרע מארנקי של צדקה. רש"י.

101 תוס' מק' שאין לומר שהבחין בשינוי בשל קטנם. אלא מפ' שאלו שני מינים שונים.

102 הבין מתוך כך שהשתי מקבל ערב כנקבה המקבלת זכר. רש"י.

103 בית שאוכלין ושותין לכבוד עבודת כוכבים, ומזבלים וזיבול לעבודת כוכבים, ומפקחין על עסקיה לידע מה היא צריכה ומתנדיים. רש"י.

104 והן גזרו על כך לפי שהוא דת יהודית. רש"י.

אמר לו, כיון שנעשה לו נס עד כה, תודה ברשעותך, ואותו אדם לא השגיח בדברי אליהו. כשבא להעיד לפניהם, הזדמן לשלוח אגרת למלכות ושלחו עם אותו אדם, ובא אליהו וזרקו למרחק ארבע מאות פרסה שלא יחזור, ואכן לא חזר.

